

DIRECTING CHILDREN WITH DISABILITIES TO MODERN INCLUSION EDUCATION

Usmonova Moxiraxon Maxammadjon qizi¹

Namangan State Institute of Foreign Languages

KEYWORDS

Inclusion education, children with disabilities, mainstream education, equitable opportunities, diverse learning needs, curriculum adaptation, differentiated instruction, Universal Design for Learning (UDL), collaborative teaching, academic outcomes, social-emotional development, attitudinal barriers, resource allocation, policy implementation

ABSTRACT

Inclusion education has emerged as a pivotal framework for promoting the integration of children with disabilities into mainstream educational settings, fostering equitable opportunities for learning and social interaction. This article examines the principles and practices of directing children with disabilities to modern inclusion education, highlighting the importance of creating inclusive environments that accommodate diverse learning needs and abilities. Through a comprehensive analysis of inclusive education practices and considerations, this article provides insights into promoting the effective inclusion of children with disabilities in modern educational contexts.

2181-2675/© 2024 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: **10.5281/zenodo.11112192**

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Tutor of the Faculty of World Languages of the Namangan State Institute of Foreign Languages, Uzbekistan

IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNI ZAMONAVIY INKLYUZIYA TA'LIMIGA YO'NALTIRISH

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

Inklyuziv ta'lim, imkoniyati cheklangan bolalar, umumiy ta'lim, teng imkoniyatlar, turli xil ta'lim ehtiyojlari, o'quv dasturiga moslashish, tabaqalashtirilgan ta'lim, o'rganish uchun universal dizayn (UDL), hamkorlikda o'qitish, akademik natijalar, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, munosabat to'siqlari, resurslarni taqsimlash

ANNOTATSIYA/АННОТАЦИЯ

Inklyuziv ta'lim imkoniyati cheklangan bolalarning umumiy ta'lim muassasalariga integratsiyalashuvini rag'batlantirish, o'rganish va ijtimoiy o'zaro munosabatlar uchun teng imkoniyatlarni yaratish uchun muhim asos sifatida paydo bo'ldi. Ushbu maqolada imkoniyati cheklangan bolalarni zamonaviy inklyuziv ta'limga yo'naltirish tamoyillari va amaliyotlari ko'rib chiqilib, turli xil ta'lim ehtiyojlari va qobiliyatlarini qamrab oladigan inklyuziv muhit yaratish muhimligi ta'kidlanadi. Shu bilan birga, inklyuziv ta'limni amalga oshirishdagi muammolar va to'siqlar, jumladan, munosabat to'siqlari, yetarli resurslar va amaldagi bo'shliqlar ham hal qilinadi. Inklyuziv ta'lim amaliyoti va mulohazalarini har tomonlama tahlil qilish orqali ushbu maqolada imkoniyati cheklangan bolalarni zamonaviy ta'lim sharoitlariga samarali qo'shishni rag'batlantirish bo'yicha tushunchalar berilgan.

Insonning qadr-qimmatini uning qobiliyati va yutuqlariga bog'liq emas. Har bir inson fikrlash va his qilish qobiliyatiga ega. Har bir inson muloqot qilish va tinglash huquqiga ega. Hamma odamlar bir-biriga muhtoj. Haqiqiy ta'lim faqat haqiqiy munosabatlar sharoitida amalga oshirilishi mumkin. Hamma odamlar tengdoshlarining yordami va do'stligiga muhtoj. Barcha o'quvchilar uchun taraqqiyot ular qila olmaydigan narsadan ko'ra ko'proq nima qila olishiga bog'liq. Turli xillik hayotning barcha jabhalarini yaxshilaydi.

Zamon talabi bilan xayotimiizga "inklyuziya" atamasi kirib keldi. Inklyuziv ta'lim bu (ing. Inclusion - inklyuzivlik, shu jumladan ta'lim, birgalikda ta'lim) - jismoniy, intellektual, ijtimoiy, hissiy, lingvistik va boshqa xususiyatlaridan qat'iy nazar, har bir shaxsga umumiy ta'lim olish imkoniyati beriladigan ta'lim shakli. Shu bilan birga, nogironligi bor odamlar uchun maxsus sharoitlar yaratiladi. Ya'ni o'quv xonalarini qayta qurish, o'qitishning yangi usullari, moslashtirilgan o'quv dasturlari, o'zgartirilgan baholash usullari va boshqalardir. Inklyuzivlikni nogironlar, yoki maxsus ta'limga muhtoj odamlar muntazam ta'lim muassasalarida o'qiydigan va o'zgarmagan ta'lim tizimiga mos keladigan integratsiyadan farqlash kerak

Umuman olganda, "inklyuzivlik" atamasi bir narsaning bir qismi sifatida qo'shilish, ishtirok etish yoki kirish jarayonini anglatadi. Ta'limga nisbatan inklyuziyani "ta'lim, madaniyat va jamoada ishtirok etish orqali barcha o'quvchilarning ehtiyojlarini qondirish va ularga javob berish hamda maktabni tashlab ketish va qoldirishni kamaytirish" jarayoni sifatida tushunadi. Uning asosiy maqsadi alohida ehtiyojli kishilarni ta'lim olish va o'qitish uchun erkin, to'siqsiz muhit yaratishdan iborat.

Inklyuzivlik jarayoni umumiy olinganda faqat imkoniyati cheklanganlar uchungina

emas, balki etnik ozchilik vakillari, jazoni ijro etish muassasalarida saqlanayotgan shaxslar, jamiyatning chekka qatlamlari, OITS bilan kasallanganlar, mehnat muhojirlari, chet ellik talabalar, og'ir hayot sharoitida bo'lgan shaxslar xam qamrab oladi. Inklyuzivlik yordamida nogironligi bor va alohida ta'limga muhtoj bolalar umumiy ta'lim jarayoni faoliyatiga ko'proq jalb qilinadi, tengdoshlari bilan muloqot qiladi, tabiiy muhitda o'zaro ta'sir qilish ko'nikmalarini almashadi va guruhli o'quv faoliyatida ishtirok etadilar. Yana bir muxim jixati shundan iboratki biz inklyuziv sinflarda rivojlanishida nuqsoni bo'lmagan bolalarda muloqot qobiliyatlari, faol xulq-atvorini va atrofga bulgan munosabatini yanada rivojlantiramiz. Shuningdek, ular "nogironlik" nimani anglatishini va nogironlikni qabul qilishni urganadilar.

Maxsus ta'limga muhtoj insonlar qiyinchiliklarga duchor bo'lishlari ularning begonalashishini asosiy sabablaridir. Bu qiyinchiliklar resurs va ijtimoiy sabablarga bo'linadi. Ko'pgina to'siqlar mavjuddir, masalan: liftlar, piyodalar o'tish joylarida ovoqli svetoforlarning yo'qligi va boshqalar. Biroq, ijtimoiy modelga ko'ra, bu "ikkilamchi" to'siqlardir. Ularni yo'q qilish kerak, ammo asosiy sabablarni bartaraf qilmasdan, ular bilan kurash cheksiz bo'ladi. Ta'lim muassasalarini isloh qilish, o'quv xonalarini istisnosiz har kimning ehtiyojlariga mos ravishda qayta qurish. Ta'limdagi to'siqlar birinchi navbatda o'quvchilar, ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasidagi munosabatlar natijasida shakllanadi. Imkoniyatlari cheklangan tengdoshlari bilan birgalikdagi ta'lim tizimida cheklovlersiz muloqot kilish, bayramlarda uchrashuvlar va birgalikda dam olishlarni tashkil kilish muximdir.

Ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish zarurdir. Boshqa muhim omillar - mamlakatda olib borilayotgan ijtimoiy siyosat, madaniyat, ijtimoiy va iqtisodiy jihatlar. To'siqlarni maktabda ham, mahalliy jamiyatda ham, mintaqaviy va milliy siyosatda ham topish mumkin.

O'zbekiston maktablarida inklyuziv ta'lim joriy etilgan. 2020-2025-yillarda xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlandi.

"Alohida ta'limga muhtoj bolalarni o'qitish va tarbiyalash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Prezident qarori qabul qilindi. Hujjatga muvofiq, 2021/2022 o'quv yilida tajriba tariqasida:

- Toshkent shahri va shaharlar, shuningdek, tumanlardagi umumta'lim maktablarida inklyuziv ta'lim tizimi joriy etilmoqda;

- Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahridagi umumta'lim maktablaridan birida alohida ta'limga muhtoj bolalar uchun boshlang'ich asosiy tuzatish sinflari ochiladi;

- Qashqadaryo, Farg'ona va Xorazm viloyatlaridagi kasb-hunar ta'limi muassasalaridan birida ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarining 9-sinf bitiruvchilari va alohida ta'limga muhtoj bolalar uchun ixtisoslashtirilgan guruhlar tashkil etilmoqda.

Bundan tashqari, 2021/2022 o'quv yilidan boshlab quyidagi joriy etildi:

- ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarida 11 yillik majburiy umumiy o'rta ta'lim

((yordamchi) maktablarda va aqli zaif bolalar uchun maktab-internatlarda – 9 yil);

— Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarining 10-11-sinflari ((yordamchi) maktablar va aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalar uchun maktab-internatlari – 8-9-sinflarda) o'quvchilarini kasbga tayyorlash, shuningdek, bitiruvchilarga sertifikatlar berish kurslari.

2021-yil 1-yanvardan boshlab ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarining rahbar xodimlariga alohida mehnat sharoitlari uchun har oyda bazaviy ish haqining 100 foizi miqdorida nafaqa to'lanadi.

Ijtimoiy to'siqlarning shakllanishi xam inson faktoriga xam bog'lik bo'ladi. Bu imkoniyati cheklanganlarning ta'limiga ommaviy madaniyat va ta'lim sohasidagi ijtimoiy munosabatlar bilan bog'liq. Ushbu bosqichdagi asosiy to'siqlar nogironlarga nisbatan madaniy stereotiplarning mavjudligi, turli xil ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni birgalikda o'qitish imkoniyatini o'qituvchilar tomonidan psixologik qabul qilish darajasi, rivojlanishida nuqsoni bo'lgan o'quvchiga nisbatan ularning kasbiy munosabati, stereotiplari va xatti-harakatlari, shuningdek, ota-onalar hamjamiyatining pozitsiyasi. Maktab binosining tayyorligi - bu maktab binosi va uning barcha sinflariga kirishni ta'minlaydigan sharoitlarning mavjudligidir. Transportni muammosi xam bor - bu bolani ta'lim muassasasiga olib kela olmaslik, xamda binolar kirish mezonlariga javob bermaydi: ularda rampalar, liftlar, koridorlarda tutqichlar yo'q, ularda ostonalar, ochilishi qiyin bo'lgan eshiklar kabi muammolar xam bartaraf etilishi lozim.

O'qituvchilarning turli xil ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni o'qitishga tayyorligi. Jamoaning inklyuziya g'oyasini baham ko'rish va uni ta'lim muassasasi madaniyatiga tatbiq etish jarayoni davom etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.E.G'oziev. «Psixologiya». Toshkent. «O'qituvchi». 1994.
- 2.E.G'oziev. «Pedagogik psixologiya asoslari». Toshkent. 1997.
- 3.G'oziyev E.G`. Psixologiya(Yosh davrlari psixologiyasi). T., O`qituvchi, 1994.
- 4.Davletshin M.G., Do`stmuxamedova Sh.A., To`ychiyeva S.M., Mavlonov M. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. T.: TDPU, 2004 y.
5. Ibragimov X.I., Yo`ldoshev U.A., Bobomirzayev X. Pedagogik psixologiya.